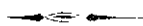

Foi'a basericésca.

275

Organu

pentru cultura religioasa a clerului si a poporului.

Redigata de

Dr. **Alesandru V. Gram'a.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Christianus mihi nomen,
Catholicus cognomen,
S. Pacianus.

Anulu III.

1885.

Blasiu, 1885.

Catra Lectori.

Intramu dejá in anulu alu treile si pote celu din urma alu foiei nostre. Celi ce au spriginitu dupa poteri uniculu acest'a organu alu santei nostre biserice romane unite, se voru mirá pote, cà pentru ce incepemu anulu acest'a in tonu asia melancolicu, càtu ne exprimamu, cà pote anulu acest'a va fi celu din urma alu foiei nostre. Deca acestor'a inse li vomu spune, càtu de pucinu spriginu materialu amu aflatu si noi in clerulu nostru cà si alti barbati, ce au pasitu pre terenulu acest'a greu alu publicisticei; deca li vomu spune, cà desi intramu in anulu alu treile alu foiei nostre, totusi restantierii cu pretiulu celu de batujocura de trei floreni suntu cu sutele inca chiaru si depre anulu primu 1883, éra depre anulu 1884 inca nu s'a potutu incassá decátu numai forte pucinu; deca li vomu spune, cà intre prenumeranti suntu multi, forte multi de aceia, cari au prenumeratu mai multu pentrucà li s'a impusu de oficiulu protopopescu, fienducà acestia suntu atátu de indolenti facia cu ori ce genu de literatura, càtu afora de functiunile rituali nu cetescu absolutu nemicu in tota viét'a loru, càtu potemu dice, cà docentele din comuna stà in privint'a acest'a multu mai pre susu cà eli; deca li vomu spune, cà atari preoti considera solvirea sumei celei de neinsemnate de 3 fl. v. a. pre anu, de una specie de contributiune, fienducà eli in decadint'a loru nu sentiescu nice de cum lips'a ver unei foi, fia ace'a de ori ce categoria, si prin urmare nice nu se grabescu de locu cu solvirea pretiului de abonamentu, ma in multe casuri lu ignoréza cu totul; deca in urma li vomu spune, ce ni a venitu la urechi, cà prin unele locuri pretiulu prenumeratiunei s'ar' fi incassatu prin oficiile protopopesci, fora cà ace'l'a se ni fia venitu inca la mana; deca le vomu spune tote aceste, atunci credemu, cà spriginitorii celi adeverati se voru mirá, cum de nu amu abdisu de intreprinderea acest'a inca cu finea anului primu.

„Domne mai lasa-lu unu anu, si deca nu va aduce fructe, atunci se va taitá si aruncá in focu“. Cuvintele aceste ale Santei Scripturi ni au venitu in minte atunci, candu dupa esperintie atátu de triste inca in anulu primu, totusi ne amu resolutu a incepe si anulu alu doile. Candu s'a finitu inse anulu alu doile, si cu dorere trebue se marturisimu, in decursulu lui amu vediatu, cà amu fostu necessitati se facemu esperintie inca si mai triste, atunci marturisimu sinceru, cà amu fostu resoluti a ne retrage de pre carier'a acest'a pentru totu de a un'a, si deca totusi nu o facemu, atunci acest'a avemu de a o multiumi singuru unoru sfaturi parintiesei, cà se mai cercamu inca cu unu anu de proba, càce pote cà va succede celu pucinu in anulu acest'a, ce nu a succesu pana acumu. Sfaturiloru parintiesci ne amu supusu totu de a un'a

cu ascultare fîcsea, si ne supunemu si acumu, desi marturisimu cu tota sinceritate, cã nu avemu mai de locu sperantia, cã lucrulu se va intorce spre mai bine.

Caudu asia dara cu una atare stimulatiune trista a sufletului nostru incepemu anulu alu treile si pote celu din urma, atunci dechiaranu, cumcã realizarea programului publicatu inainte de aparerea organului nostru, va fi si in anulu acest'a scopulu nostru supremu. Si in specie principiulu nostru fundamentalu si de capotenã va fi tienera strinsa de adevverulu predicatu si propusu de sant'a nostra baserica unita cu Rom'a, asia cãtu dela adevverulu acest'a cu voi'a nu ne vomu abate nice una iota. In cadrulu si între marginile adevverului acestuia ne vomu silf cã si pana acumu a desvoltã si a espune claru si la înticlesu credint'a, morala, disciplin'a si istoria basericei catolice pre una basa mai ampla cã in opuri de scola, cã astufeliu organulu nostru se fia una specie de complementu si perfectionare a disciplineloru propuse in scola. Ne vomu sili mai departe a stracurã in clerulu nostru unde este lipsa si cunosciintele acele, pre cari le poftescẽ spiritulu tempului modernu. dela cari clerulu numai cu multa dama in vedi'a si autoritatea sa se pote subduce. Vomu considerã mai departe partile cele rele si defectele, ce se ivescu in viet'a clerului si a poporului nostru si pre acele le vomu espunc la lumin'a credintei si a tempului modernu, cã asia mai usioru se se pota vindecã si suplini. Si in urma ne vomu sili a impartasi clerului, ce are lipsa, si acele cunosciinte practice, cari suntu mai necessarie spre a poté figurã cã parinte adevveratu sufletescu si tropescu alu poporului nostru, ce asia mare si multa lipsa are de atari parinti.

A batutu dejã or'a a unusprediecea. Tempulu de astãdi atãtu de nefavorabilu religiunei preste totu pretinde dela cleru in tota privvint'a multu mai multu cã in tempii trecuti. Deca si in Testamentulu vechiu a avutu valore adagiulu divinu, cã: „*gur'a preotului va pazi sciint'a*“, atunci in tempulu nostru adevverulu adagiulu acestuia este pre de nenumerate ori mai evidentu cã atunci si se si impune cu neasemenatu mai mare imperiositate. Midiloculu celu mai eficace inse pentru propagarea sciintei este astãdi jurnalistic'a. Ce va avé atunci omulu se dica, candu in una provincia metropolitana cã a nostra de Alba-Jul'ã prevediura cu trei seminarie domestice si cu fundatiuni priu seminarie centrali, ce trebuescu se crêsca unu cleru consciu de chiamarea sa, va fi lipsita de ori si ce organu de publicitate, cãtu celi cu vointia buna voru fi siliti se se folosósca de produse superficiali seau chiaru eretice, inimice credintei si institutiuniloru nostre, numai cã se nu fia cu totul lipsiti de ori si ce organu basericescu. Una peta ar' fi acest'a pre noi, ce nu o amu poté sterge pre nice una cale.

Deci multumindu din inima celoru ce ne au spriginutu in intreprinderea nostra tinera pana acumu, si rogandu-i, cã spriginulu acest'a se nu ni-lu deneghe nice in anulu acest'a de proba, si totu odata rogandui de acelasi spriginu

si pre celi pana acum indolenti, cu ajutoriulu lui Domnedieu incepemu si anulu alu treile rogandu-lu, cá se se indure a deschide si inimile cele inchise, cá intreprenderea acést'a inceputa spre glori'a Lui, totu spre a Lui gloria se o potemu continuá si fini in pace.

Serbatoarea Nascerei Domnului nostru Isusu Christosu.

Misteriulu celu strainu si infricosiatu alu nascerei D. N. Isusu Christosu forméza ide'a cea santa, obiectulu preamaritu, frumseti'a si insemnatarea stralucitoria a serbatoriei Craciunului.

Se ne incumetamu dara a considerá, si din oficiulu sacru alu serbatoriei a cunosce acésta idea, si a ne indulcí de frumseti'a ei.

Se mergemu pre rondu.

Credinti'a intru mantuirea lumii isvoresce din paradisu, acolo a promisu Domnedieu implinirea ei, cându intre altele díse diavolului: „*Inimicitia voiu pune între tine si între muere, între semení'a ta si între semení'a ei, acel'a va pazi capulu teu, si tu vei pazi calcaiulu lui*“ ¹⁾.

Reinoita fu acésta promisiune de repetite ori Patriarchiloru ²⁾, si in urm'a conspirarei divine predísa prin Profeti, cari graiurile Spiritului le-au roditu, pentru ace'a díce apoi si S. Apostolu Paulu cá „*mai înainte de venirea credintiei sub lege eramu paziti, incuiati spre credinti'a, carea erá se se descopere*“ ³⁾.

Mai înainte de descoperire inse multa seria a aniloru si a temporiloru a trebuitu se tréca. Si pentru-ce? pentrucá, cum díce S. Augustinu: „*mantuirea nu erá se fia ceva lucru de pucinu insemnatare. Cu câtu a venitú adecá unu judecatoriu mai mare, cu utát'a a trebuitu se premérgea o seria mai lunga a prevestiriloru*“ ⁴⁾.

Spre aretarea mai lamurita a marimei darului, atunci a voitu se asiedie Domnedieu sacramentulu mantuirii noastre, candu acuma nimene in lume nu a potutu se se faléscu cu meritele sale.

A si asiediatu acelu sacramentu, nu delocu dupa promisiune, ci cum prea bine díce S. Apostolu „*la plinirea tempului tramitendu pre Fiulu seu celu nascuta din muere*“ ⁵⁾.

Pregatita dara a fostu mantuirea genului omenescu.

In ce chipu se nisuieste s. baserica se introduca pre credintiosi intru cunoscerea acestei mantuirii promise? ori dóra lasa de totu neamintitu modulu acestei pregatiri?

¹⁾ Fac. III, 15.

²⁾ Fac. XXII, 18; Ps. 131, 11.

³⁾ Gal. III, 23.

⁴⁾ Tract. 31 in Joau. n. 5.; Epist. ad Diogn. 6. 9. Cfr. Opus. selectu S. Pabr. I. c.

Tom. XV, XXXVI.

⁵⁾ Gal. IV. 4.

Nici de câtu, ci astufeliu a asiediatu si a compusu sacrulu oficiu alu serbatoarei, că fiesce cine usioru se pota cunosce si cuprinde acea pregatire. Anume :

Precându cu multu inainte de insasi diu'a serbatoarei, deja in *Dominec'a Stramosiloru* reinnoiesce memori'a stromosiloru, respective a Santiloru Parinti cei mai inainte de lege si in lege incepandu dela Adamu pâna la S. Joanu botezatoriulu (Marire Ins. Dom. stram.) cari cu totii nascerea cea nespusa a lui Domnedieu toturoru au prevestitu (Si Acum Ins. t. a.), pâna-candu in *Dominec'a* inaintea dñei de serbare (18—24 Dec.) cu cantari eschiana că „*éta s'a apropiatu tempulu mantuirei nostre*“ (Si Acum Stichovni'a), éra incepandu cu oficiulu sacru din 20 Decemre, credintiosii de repetite ori se chiama că se-si redice mintea si se-si innaltie cugetulu spre Vitfeimu spre a vedé in pescera tain'a cea mare, si apoi in decursulu celoru 4 dile pâna la ins'asi serbatori'a, spre pregatirea credintiosiloru in intregu oficiulu divinuu se descoperu impregiurarile, se talcuiesce insemnatatea acelu mysteriu : pre atunci in diu'a premergatoria serbatoarei, mai cu séma inse a insasi serbatoarei, s. baseric'a astufeliu a asiediatu si ordinatu s. oficiu, încátu de o parte in cetiri sacre luate din cartile Testamentului vechiu se descopere modulu pregatirei mantuirei, éra de alta parte in cetirile sacre luate din cartile SS. Apostoli si din Evangelie, in modu intregitoriu si continuativu se aréta adeverat'a implinire a acelei mantuiri.

Cea-ce apoi se anuntia in aceste cetiri, ace'a se lamuresce si-si afla in frumsetiarea sa in cantarile celea sacre.

Pentru-că se cunoscemu intentiunea acésta sacra a s. baserice descoperita in s. oficiu referitoriu la Serbatoarea Nascerei Domnului, va fi se consideramu mai de aproape cuprinsulu aceleia.

Se incepemu cu cetirile sacre, si ce marturisiri aflamu in aceste? Éta :

Mai antâiu in multe forme se talcuiesce suspinarea omenimei peatose si invocarea mantuirei prin ace'a, (Psalmii 5, 45, 66, 50, 131, 90, 119 si 85) apoi suntemu chiamati a vedé lucrurile lui Domnedieu, carele pâna la marginile pamentului a pusu minuni pre pamentu (Ps. 45), suntemu indemnati a admirá si a marturisi lucrurile cele mari si minunate ale Domnului, si ni se revoca in memoria că, „amintire a facutu Domnulu celu induratu minuniloru sale“.

Si aceste lucruri de mare cuvenintia, aceste minuni stau intr'altele in ace'a, că : „Domnedieu si-a alesu, si a santitu locasiulu seu celu inaltu, si Elu e in midiloculu lui“, că „Domnedieu a iubit portile Sionului, pre carele insusi celu Inualtu l'a intemeiatu (Ps. 96), „Domnulu a alesu Sionulu, osebitu-l'a pre elu de locasiu luisi si acolo se va odichni in véculu vécului“ (Ps. 131).

Ore cine este inse acestu locasiu, acestu Sionu, cine acésta odichna si fica imperatésca? Cine alt'a decâtu insasi Precurat'a totu de a un'a Vergura Mari'a, intru carea cu voi'a Tatalui, cu alegerea Fiului si cu puterea Spiritului Santu s'a implinitu profeti'a Isaiei (VII v. 10) intrupañdu-se Cuventulu celu cteruu alu lui Domnedieu.

Precându prin cetirile sacre ale oficiului divinu se reamintescu unele că atari prediceri profetice strinsu legate de implinirea mantuirei, s. biserica de după marturisirile Testamentului vechiu nu lasa neamintitu nici ace'a: că cine e celu ce a alesu si a santitu Sionulu, cine e celu ce a deosebitu portile Sionului si a poflitu frumseti'a imperatesei?

Cu profetii ne invétia că acel'a e „Unulu Domnului, carele a iubit dreptatea si uritu faradelegea“, Acel'a e, carele „s'a alesu a fire capetenia in Israelu“, „incepatur'a caruia din diu'a poterei sale“ si „alu carui'a iesre dintru inceputu din dilele vécului“ (Ps. 44, Michea V, 2, Baruchu III, 21, Ps. 109). Celu ce a poflitu frumseti'a imperatesei (Mariei), e acelu pruncu si fiu, domni'a caruia e preste umerulu lui, carele se chiama angeru de mare sfatu, svetnicu minunatu, Domnedieu tare, invingatoriu, Domnulu paceri si Parintele vécului, ce va se fia“ (Isai'a IX. 6), in dilele caruia va resari dreptatea si multimea paceri.

Celu ce e in mijloecu locasiului celui innaltu, este Domnedieulu nostru cu nume santu si infricosiatu, pre carele lu voru ferici tute poporele, intru care se voru binecuvéntá tute sementiele, si de a caruia marire se va implé totu pamentulu (Ps. 61).

Cu câtu se apropia inse diu'a serbatoarei, cu atâtu mai de aproape se nisuesce si s. biserica a lamuri si a desfasiurá tute impregiurarile pregatorice referitorie la person'a Mantuitorului, la scopulu si efectulu mantuirei, precum si la tute celelalte impregiurari ale Nascerei Mantuitorului.

Asia de esemplu, deca in oficiulu sacru premergatoriu dlei de serbare — cum s'a vediutu mai susu — in cetirile sacre atinge mai multu in genere prevestirea mantuirei, acuma in oficiulu divinu din presér'a serbatoarei propune cetirile sacre, intru care mai in deosebu se amintesce ace'a maintuire :

Asia se dice, că va iesi unu omu din sementi'a lui Jacobu, care va domni preste neamuri multe si va fi condusu din Egyptu (Num. c. V.) că acel'a „vá inlori din radecin'a lui Jesse si se va odichni pre deusulu Spiritulu lui Domnedieu, spiritulu intieptiunei . . . alu svatului si alu poterei, si carele va judecă cu dreptate“ (Isaia XI). „Intru ace'a radecina apoi neamurile voru sperá si va fi odichn'a lui onorata“ (Cfr. Panini'a din Daniilu c. II.)

Totu atunci se cetesce si profeti'a, că „va resari o stea din Jacobu, si se va sculá unu omu din Israelu, care va sdrobi pre Domni din Moab (Num. V), precum si cea a Isaiei intru carea Domnedieu promite a dá semnu pre paméntu, că „o fetiora in pantece vá luá si va nasce fiu, si se va chiamá numele lui Emanuilu“ (Is. 7, 5. Cfr. Fac. I, Mich. IV, Isaia VII si XI, Baruch III, Daniilu II cá parimii din 25 Dec.)

Intrebu acuma, că cine nu va cunosce din aceste marturisi luate din testamentulu vechiu si susceptute in oficiulu sacru stensu legatu cu serbatoarea nascerei Domnului intentiunea cea pia parintiesca a s. biserice, că adecă dens'a prin ace'a voiesce se puna inaintea ochiloru sufletului credintiosiloru

economi'a legii vechi referitorie la actulu implinirii mantuirii, — că órecum-vá doresce a petruce in mintea si in sufletulu fiiloru sei spre a-li aretá, spre a-i convinge, că mantuirea implinita in legea noua prin Isusu Christosu, de dupa svatulu si voi'a domnedieésca si-a luatú inceputulu in paradisu, s'a pregatitu in decursulu vécuriloru.

Dar' cá acei credintiosi se cunosca si se se convinga nu numai despre acésta pregatire, ci deodata si despre adeverat'a implinire a acelei pregatiri, despre adeverat'a realizare a promisiuniloru facute, ce face s. baserica?

Ace'a, că de locu la cetiri profetice, adauge alte cetiri luate din cartile apostolice si din s. evangelia.

Si dintre aceste, in cele dintaiu marturisesce că déca „Domnedieu, de de multu in multe forme si in multe chipuri a graitu parintiloru prin Profeti: in dílele aceste de pre urma a graitu noue intru Fiulu“ (Evr. I or'a I Dec. 24), s. baserica ne invetia, că deca „mai inainte de venirea credintiei sub lege eramu padtí, incuiati spre credinti'a, carea erá se se descopere: acuma dupa-ce a venitu credinti'a numai suntemu sub invetiatoriu, ci toti suntemu fiii lui Domnedieu prin credintia intru Isusu Christosu (Gal. III. 23 seq. or'a III. Dec. 24).

Si candu intru acestu modu ar' adeverí plinirea profetieloru in legea cea noua, s. baserica de dupa invetiatur'a apostolica si ace'a anuntia credintiosiloru, că intru care s'a plinitu acele profetie este: „acelu Domnedieu tare, puternicu si eternu, carele dintru inceputu a intemeiatu pamentulu“ (Evr. or'a VI), si carele „fiindu stralucirea marirei si chipulu statului lui Domnedieu, a siedintu de a drépt'a scaunulu marirei intru cele innalte . . . si a dobanditu nume mai preanaritu decâtu angerii (Evr. I or'a I si III). Acestu Domnedieu intru adeveru a luatú sementi'a lui Avramu, s'a asenenatu fratiloru, si nu s'a rusinatu a-i numí pre aceia frati, ci cá unu Archiereu înduratu si credintiosu intru cele ce suntu cătra Domnedieu, a venitu se vestésca fratiloru numele lui Domnedieu, a venitu se curatiésca peccatele poporului“ (Evr. II. or'a IX).

Dar', cá se fia deplinu adeverite prevestirile profetiloru, si se se arete credintiosiloru factic'a realizare a acelora intru nascerea lui Isusu Christosu, spre acestu scopu s. baserica la cetirile apostolice, de dupa marturisirile Santiloru Evangelisti Matheiu (c. I) si Luc'a (c. II) adauge si istoriculu nascerei Mantuitoriuului astufeliu, încátu incepandu cu descrierea generatiunei trupesci a Aceluia enareza tote impregiurarile acelei nasceri la plenirca tempului evenite.

Éra acésta o face cu acelu scopu vederatu, cá credintiosii cá si într'o icóna chiara se pota vedé numirea cea straina, carea „s'a vestitu aretatu iubire între Profeti si între parinti de de multu (Nasc. odein 7), se pota usioru coprinde decursulu si implinirea economiei legii noue intru Christosu Isusu.

(Va urmá).

Judecatile Santului Petru de André Le Pas.

Dupa-ce O. D. Gregoriu Cardosiu preotu gr. cat. romanu in Cizeriu, dieces'a Gherlei, si a propusu a traduce opulu acest'a pre limb'a romana, conformu promisiunii nostre facute cu ocaziunea invitarei la prenumeratiunea opului acestuia aparute in Nr. 23 din anulu trecutu alu foiei nostre, venimu la meritulu literariu alu lui.

Inainte de tote trebuie se permitemu, că opulu acest'a este una specie de casuistica morala. Fienducă inse opurile de casuistica cam preste totu au doue calitati, ce nu le facu prea placute, asia ar' cugetá omulu, că si opulu acest'a va avé calitatile aceste nenorocose. Acést'a la opulu de facia inse nu se intempla. Autoriulu le a sciutu tare bine incungiurá pre amendoué. Anume mai antaiu opurile de casuistica cam preste totu nu suntu altu ceva decâtu câte unu conglomeratu de casuri morale, dintre cari pote cele mai multe nu ocuru nice odata in viét'a practica, si astufeliu si de puțin interesu pentru viét'a. In opulu nostru inse calitatea acést'a neplacuta este forte bine incungiurata, deora-ce autoriulu nu si-a batutu multa capulu se afe casuri curiose, ci s'a tienutu numai de viét'a si de vitiéle, ce domnescu in societatea moderna, si prin acést'a opului seu i a datu una valore eminentemente practica si actuala. Autoriulu este asia dfeandu casuisticulu tempului nostru, este moralistulu care a studiatu bine tote defectele si vitiéle, de cari suferé societatea moderna, mai cu sema cea culta. A dou'a opurile casuistice suntu de comunu in privinti'a formei uscate pana la disgustu, de ora-ce nu contienu nemic'a decâtu casuri si deslegarile loru. Autoriulu nostru inse a incungiuratu forte bine si defectulu acest'a prin ace'a, că opului seu i a datu unu coloritu ore care dramaticu. Anume in opulu acest'a este introdusu Santulu Petru, care stá cá judecatoriu la port'a Paradisului. Inaintea lui vinu pre rendu indata dupa morte mai multi omeni intinati unli cu unu vitiu modernu altii cu altulu, éra Santulu Petru lu judeca pre unulu fia-care dupa principiéle eterne ale moralitatéi si ale dreptatéi. Judecat'a decurge éراسi in modu dramaticu prin unu dialogu intre Santulu Petru si intre person'a respectiva, care se escusa, éra Santulu Petru o combate, pana-ce mai pre urma i dictéza sentinti'a. Astufeliu lectur'a opului devine nunumai neostenitoria, ci inca si placuta. La aceste se mai adauge frumseti'a, ce o capeta opulu prin varietatea personelor, de ora-ce numai Santulu Petru remane pana in capetu, pre candu celelalte se schimba totu mereu. — Aceste in privinti'a formei.

Ce atinge inse materia contienuta in opulu acest'a, ace'a este forte interesanta. Aci se sbicuescu forte bine mai multe defecte si scaderi morali de ale tempului presente; defecte de ale politicei de statu, defecte din societatea mai inalta, defecte de ale avutiloru, defecte de ale seraciloru, de ale judecatoriloru, de ale preotiloru si asia mai departe. Unele din ele, ce e dreptu, au esistatu totu de a un'a, inse nice odata nu au causatu atâtá reu că astádi.

Altele temporiloru trecute li au fostu cu totulu necunoscute. Asia este p. e. defectulu moralu alu parlamentariloru acelor'a, cari se geréza, cà nu voiescu si nu cerca nemicu decâtu numai binele poporului, in fapta inse suntu celi mai mari egoisti. Este interesantu si placutu a aude pre Santulu Petru, cum i judeca si caracteriséza pre acestia cu ocaasiunca candu s'a prezentatu la port'a raiului unu atare parlamentariu. Domne cum se mai nimeresce de bine acést'a si la noi! Câti advocati si altii nu avemu si noi, cari din gura si dau sufletulu pentru natiune, candu apuca inse pre spinarea poporului, atunci lu belescu si tragu mai amaru cá Turcii. Óre totu pentru natiune o facu si acést'a? Tare interesantu ni s'a parutu mai departe primul dialogu din opulu acést'a, in care Santulu Petru combate principiulu acel'a falsu din politic'a moderna de guvernare, dupa care unii pentru a astupá gur'a inimiciloru si a omeniloru celoru rei, nu dáu celoru demni ace'a ce pre dreptulu li se cuvine, si despre ce insisi suntu convinsi, ma i preteréza si dau indaraptu. Principiulu acesta immoralu si paganescu, ce se geréza cá unu principiu de guvernare inalta, lu intempinamu adeseori in istoria. Se ni aducemu aminte numai de portarea lui Constantinu Marele facia cu S. Atanasiu, candu pre acést'a l'a datu indaraptu numai cá se astupe gur'a inimiciloru. Cátu de immoralu si de paganescu este principiulu acést'a, se pote vedé indata ce aplicamu la elu principiile cele eterne ale moralei crestine. Deca eu p. e., pusu de Domnedicu pentru a administrá justiti'a distributiva sum convinsu pana in sufletu, cumcá cutareva merita si e demnu de unu lucru ore care, atunci eu trebue se i-lu si dau, căce altumintrulca facu nedreptate. Cu ace'a, cà mai bine va ff, deca nu i voiu dá, fiindu-cá nedandu-i voiu astupá gur'a la inimici si la altii, nu me potiu escusá nice de cum. Căce deca am facutu cuiva nedreptate — si prin preterarea celui demnu se face totu de a un'a nedreptate — atunci totu nedreptate, pecatu si reu remane, de asi castigá prin ea ori si câtu pre altu terenu in alta privintia, căce principiulu moralu eternu dice, cà nu este iertatu pentru unu bine ori si câtu de mare a face nice reulu celu mai micu si mai neinsemnatu. Santii Parinti celi mai multi au avutu multe afaceri in vietia, si totusi principiulu acést'a paganescu nu-lu afla omulu nicairi nice in scrierile nice in portarea loru, nu căce elu este una specie de: *finis sanctificat media*, prin care se restorna tota moral'a. Unde amu ajunge, deca din punctu de vedere moralu ar' ff iertatu a sacrificá dreptatea prudintiei de guvernare. Prudinti'a de guvernare trebue se fia incungiurata de tote virtutile, căce altumintrule nu este virtute, ci Machiavellismu, ma prudinti'a de guvernare numai atunci este arta si numai atunci merita coron'a nemorirei, candu nu vetama nice una alta virtute.

Amu amintitu prin trécatu principiulu acést'a, fiinducá nice odata nu a jocatu atât'a rola in politic'a guverneloru cá astádi. Câte guverne si de câte ori nu se conducu astádi de principiulu acést'a, si deca ar' perí elu, câte rele nu aru incetá.

Interesantul mai departe este si dialogul Santului Petru cu unu asia numitu omu de caracteru in intielesulu modernu. Tare frumosu demasca aci Santulu Petru defectele conceptului modernu de onore si caracteru.

Astufeliu opulu pana la capetu este tare instructiviu si placutu si nobilitatea moralei crestine transpira in elu din inceputu pana in capetu.

Erorea cea mai insemnata dupa parerea noastra, ce detrage in câtuva din valoarea literaria a opului, este, că pre conscientia nu se pune pondu sufficientu, si câte odata Santulu Petru condamna pre câte unulu pentru câte unu lucru reu in adeveru, inse pre care respectivulu nu l'a facutu că reu, ci chiaru din contra elu a fostu convinsu, că face bine. Asia ceva e in contr'a moralei, dupa care pecatulu mai antaiu sta in conscientia, asia câtu de am si facutu unu lucru bunu, inse candu l'am facutu, eu am fostu convinsu, că e reu, am peccatuitu; si de am facutu unu lucru ren in credintia că facu bine, am facutu in adeveru una fapta buna in privintia morala, pentru care forulu esternu me pote condanná, ce e dreptu, nice odata inse nu me condamna conscientia inea si Domnedieu. Alu doile defectu este, că modulu de vorbire alu Santului Petru nu areta pretotindine gravitatea ace'a, ce singura s'ar cuveni in gur'a unui atare Santu. Asia pentru esemplu in dialogulu cu parlamentariulu noue nu ne a placutu de locu laud'a ace'a pusa in gur'a Santului Petru, că elu scie limb'a latina inca inainte de ce parlamentariulu ar' fi invetiatu alfabetulu. A sciutu ce e dreptu Santulu Petru limb'a latina, fienducá o a capetatu cu darulu limbiloru in dnu'a de Rusalii, inse acest'a nu a fostu meritulu lui, ci a fostu una gratia gratis data. Santulu Paulu inse dogenesce aspru in epistol'a catra Corinteni pre aceia, cari se lauda cu darulu limbiloru. Ma Santulu Paulu inca a avutu darulu acest'a, si totusi dice: *cá mie nu-mi este a me laudá decátu intru nepotintiele miele*", éra candu silitu de Galateni a trebuitu se se laude, atunci dice: *facutum'ati nebonu cá se me laudu!* In urm'a acestor'a Santulu Petru de siguru că ar abdice de atari laude puse in gur'a lui.

Asemene nu ni a placutu in capulu din urma scen'a ace'a, cându Domnedieu invita in Paradisu pre Santulu Petru la preambulare. Atari antropomorfisme suntu totu de a un'a urite si vetamatorie de pietate. Se escusa inse in casulu acest'a prin ace'a, că autoriulu este unu laicu de simtiri bune, care cá nespécialistu inca nu si a potutu insusi tonulu celu corectu teologicu, a carui principiu fundamentalu este, că vorbindu despre lucrurile supranaturali, nice odata se nu se dimita omulu prea tare la asemenari din lumea naturala, cá astufeliu se incungiure pericolulu profanarei. Lumea supranaturala este asia de susu redicata preste cea naturala, câtu deca nu e omulu atentu, atunci prin asemanari luate din acést'a pote forte usioru comite blasfemia. Din care cauza Santii Parinti eráu tare scrupulosi in intrebuintiarea asemenariloru acestor'a.

Abstragundu inse dela defectele aceste, ce nu alteréza opulu in modu

essentialu, potemu se-lu recomandam si-lu si recomandam cu tota caldur'a. Limb'a inca este frumoasa, neteda si nesilita, éra stilulu claru si usioru, ma câte odata si elegantu.

Deca D. traducatoriu va poté redá ideile corectu in una limba románesca frumoasa, regulata, clara si neteda, atunci vomu recomandá si traducerea opului acestuia pre limb'a romana.

Filosoff'a istoriei.

Filosoff'a s'a consideratu totu de a un'a de regin'a toturoru scientieloru omenesci. Si pre dreptulu. Câte pre candu celelalte scientie se ocupa cu scrutarea si aflarea lucrurilor trecutorie si supuse schimbariloru, pre atunci filosof'ia scrutéza si se nasuesce a aflá ce este netrecutoriu si neschimbatiosu. Pre candu celelalte scientie remanu inchise intre marginile universului, si numai intre marginile aceste si afa obiectele, cu cari se ocupa, pre atunci filosof'ia cérca a esi afora din universu, si acoló a-si cantá objectulu ei. Filosof'ia este scienti'a ace'a ambitiosa, carea nu se indestulesce cu lumea intréga, ori câtu de mare este ea, ci cérca a esi afora din lume si a cuprinde acolo locu, si de acoló, cá din unã inaltime inaccessibila a privi si a aruncá lumina preste tote celelalte scientie, cari nu potu, si nice cá li este tiertatu a trece preste granitiile universului.

Astufeliu standu lucrulu, nice decátu nu este inoportuna intrebarea, cá deca filosof'ia nu se ocupa cu ce e trecutoriu si supusu schimbariloru, deca objectulu ei este afora de lumea acóst'a, atunci cum e cu potintia a vorbi de una filosof'ia a istoriei, a istoriei cá si care nice una scientia nu ni areta atât'a fluctuatiune si caducitate, si care mai unica intre tote scientiele omenesci este inchisa nunumai intre marginile universului, ci intre marginile pamentului nostru celui micutiú, care este numai unu punctu fisice neinsemnatu intre miliardele de corpuri ceresci, ce atâtu de magnificu infrumsetiéza ceriulu nostru nocturnu. Câte deca istori'a ar' cereá a trece marginile pamentului, atunci ne mai avendu mai multu nice unu indreptariu, fia-cátu de ne insemnatu, trebuie se se pierda si confunde in conjecturi fantastice, cá se nu dícemu, cumcá câte odata chiaru ridicule, dupa-ce noi nice nu scimu, nice nu potemu conjecturá logice. cá ore in numerulu celu neintipuitu de corpuri ceresci mai esistu seau nu si acoló fientic, ce au si ele una istoria cá noi? Astufeliu istori'a deoparte se ocupa cu lucruri si intemplari, ce cá fulgerulu trecu prin lume, fora cá se se mai reintorca ver odata; de alta parte ea preste marginile cele angustu mesurate ale pamentului nostru nu pote trece nice unu pasiu, si totusi scienti'a acóst'a a ce e mai schimbatiosu si mai augustu in lume, se-si aiba si ea filosof'ia ei, va se díca se-si aiba si ea scienti'a ace'a, care in ce e schimbatiosu se cerce ce e neschimbatiosu, in ce e fluctuantu se cerce ce este stabilu, si preste marginile cele strimte ale pamentului se cerce a se redicá acoló, de

unde universulu întregu apare că una nemic'a? Una specie de *contradictio in adjecto* s'ar' paré în urm'a acestor'a a vorbí de una filosofía a istoriei.

Si totusi nu este asia. Ori si câtu de schimbatorie, ori si câtu de varii, ori si câtu de opuse ni se paru noue intemplanile cele multe de pre campulu istoriei, totusi ele tote curgu si trebuie se curga spre unu scopu ultim, spre unu scopu ore careva anumitu, care în mijloculu schimbariloru remane stabilu, în mijloculu varietatei celei orbitorie remane uniformu, si în mijloculu opuselorú celorú multe remane totu acelasi. Deca este iertatu a cautá în lumea física una asemenare pentru lucrulu acest'a abstractu, atunci ore riarile cele multe depre pamentu nu ni areta acelesi schimbari, acelesi varietati si opuse cá si istori'a? Unele suntu mari cá torentii, altele numai perae, unele curgu spre resaritu, altele spre apusu, unele limpedi cá cristalulu, altele tulburi, unele curgu repede, altele linu, unele curgu prin munti plini de vegetatiune, altele prin siesuri si desierturi uscate si fora viétia, si totusi tote la olalta fora nice una deosebire curgu în mare, si acolo si afla repausulu si scopulu loru ultim. Astufeliu curgu tote evenemintele si intemplanile istoriei spre unulu si acelasi scopu ultim, si aflarea si scrutarea scopulu acestuia ultim, neschimbatu si netrecutoriu este chiamarea filosofiei istoriei. Éta cá si istori'a are una filosofía, si în varietate se afla uniformitate, si în fluctuatiune se afla stabilitate, si în caducitate se afla vietia!

Deca acumu aflarea si scrutarea scopulu acestuia ultim, neschimbatu si netrecutoriu, spre care trebuie se curga neincetatu tote evenimintele istoriei fora deosebire, este chiamarea filosofiei istoriei, atunci pre dreptulu se întreba omulu, indata ce începe cugetarea filosofica asupr'a istoriei, cumcá care si cum este scopulu acest'a ultim? Si dupa cum a fostu punctulu de mánecare alu unui fia-carui istoricu filosofu, asia i s'a parutu unui fia-caruia a aflá scopulu acest'a în unu lucru seau în altulu. Vomu amintí cu ocasiunea acést'a dintre sistemele filosofio-istorice, ce nu stáu pre bazea credintiei, numai trei, pentrucá apoi se trecemu la sistemulu celu crestinu, cá celu mai inaltu si mai sublinu între tote.

Incepemu cu filosofi antici pagani, Romani si Greci. Credinti'a religioasa a acestor'a intunecata si decadiuta, ideile sensuali si educatiunea loru cu totulu lumésca iau facutu cu totulu necapaci de a poté deslegá cestiunea acést'a în unu modu ore careva mai idealu si mai multumitoriu. Cá si totu tempulu loru, cli nu au fostu în stare a se redicá preste cugetulu acel'a carnalu, cumcá scopulu ultim alu omului nu este altu ceva decátu fericirea lui pamentésca, sideca scopulu ultim alu omului nu trece preste barierele cele anguste ale fericirii pamentesci, atunci insedaru se încerca omulu a vedé în evenimintele istorice unu scopu ore care mai inaltu, spre care curgu tote, insedaru se încerca a întorce privirile evenimentelorú istorice spre unu scopu mai maretiu si mai demnu de omu decátu cum este bunastarea si indestulirea pamentésca, insedaru tote aceste, căce deca omulu nu esa afora din mar-

ginile pamentului si ale victiei celei scurte, atunci nice istori'a lui nu pote se ese. De aci vine, cã pre langa tota genialitatea istoriciloru acestor'a filosofi, pre langa totu spiritulu loru celu profundu si petrundietoriu, pre langa totu tactulu loru celu finu si delicatu in legarea pragmatica a intemplantorulu, istori'a, discusitiunile, judecatile si agerimea loru provoca, ce e dreptu admiratiunea noastra, inse inim'a ni o lasa rece, inim'a nu ni o incaldiesce, cãce inim'a omenesca nu pote fi multumita pana atunci, pana candu in cursulu omenimei nu vede altu ceva, decãtu lupta pentru bunetati si desfetari pamentesci si trecutorie. Dupa-ce inseteza si se doresce ea, este ceva multu mai inaltu, este ceva, ce se fia in stare a o scote din ergastululu lumei acesteia si se o sature cu ace'a, ce lumea nu pote se dé. Si cum pote se si fia altumentrulu? Inim'a omului se infiora si se disgusta, candu vede numai unu individu singularu punendu scopulu unicu si celu mai inaltu in procurarea de fericire, delicie si desfetari pamentesci. Cu cãtu trebue se-i fia mai mare fiorulu si disgustulu vediendu una lume intréga alergandu dupa lucrurile aceste cá dupa tient'a ultima. Pentru ace'a pre dreptulu dice unu Sante Parinte, cã deca numai lumea acést'a este scopulu ultimu alu omului, atunci lumea nu este demna de omu, cãce lumea este prea mica si inim'a omului prea mare decãtu cá se o pota multumi. Gresita este intréga filosofia istorica a paganiloru antici Romani si pagani; gresita pentru cã este gresitu scopulu, co-lu pune desvoltarei istorice, cá unulu pre care inim'a omenesca lu respinge. Din caus'a acést'a celi ce cauta in eli nutrimentu si balsamu pentru inima, dupa-ce i voru fi resfoitu pre toti, cu dreptu cuventu potu dice plini de dorere cu santii Apostoli: „*tota nocte ne amu ostenitu si nemicu n'amu potutu prinde*“.

Respingutorie suntu in adeveru ideile filosofico-istorice ale paganiloru antici, inse si deca nu de totu, dara totusi celu pucinu in parte suntu escusabile in atãt'a, incãtu uniculu loru indreptariu in lucrulu acest'a greu a fostu singuru numai mintea omenesca debilitata prin pecatulu protoparintiloru. Lumin'a revelatiunei domnedieesci inca nu a fostu stralucitu preste eli, si asia nu e mirare, cã au cadiutu in retaciri asia mari, de cari chiaru si celi mai buni dintre eli inca s'au infioratu. Este mirare inse, cã chiaru si mintea cea luminata de 18 seculi de lumin'a credintiei si a revelatiunei domnedieesci a cadiutu in privinti'a acést'a mai cu sema in tempulu din urma in retaciri inca si mai mari si mai reci si ingrozitorie chiaru si decãtu a paganiloru antici. Si retacirea acést'a ingrozitoria este filosofi'a istoriei dedusa din principiele cele periculoase materialistice si propagata cu multa emfasa de adeptii principieloru acestor'a.

Filosofi istoriei antici pagani au fostu celu pucinu cu unu gradu superiori filosofiloru istoriei materialisti de astãdi, au fostu superiori celu pucinu intru atãt'a, incãtu ori si cãtu de carnali si sensuali au fostu principiele loru, totusi nu au lasatu din vedere, cã unu scopu ore care ultimu trebue se aiba istori'a genulu omenescu. Si intru atãt'a filosofi'a loru a fostu adeverata, si a avutu

unu coloritu ore careva idealu, căce unde este unu scopu ore careva, acolo totu de a un'a este si unu idealismu ore careva. Falsa a fostu filosofi'a loru intru atât'a, in cătu scopulu acest'a l'au inchisu intre barierele cele anguste ale deliciiloru si ale vietiei celei scurte omenesci, prin ce tote poterile omenesci cele multe si nobile le-au pusu in servitiulu celu dejositoriu alu carnei, mintea si inim'a le au facutu servitorie pantecelei éra sufletulu trupului. Filosofi istoriei materialisti de astăzi inse au cadiutu cu unu gradu mai in diosu, căce dupa eli tota istori'a genului omenescu nu are nice unu scopu; ea nu este altu ceva decâtu unu sfru lungu de fenomene produse dupa legile cele inalterabili ale naturei, unu sfru lungu de fenomene chiaru asiá de necessari cá si fenomenele naturei inse lipsite de ori si ce scopu. Ori si cătu de mari se fia fenomenele istorice, prin ele nu se tientesce la nemicu, si suntu asia cum suntu, pentrucá dupa legile naturei nu potu se fia altumintrule, éra nice de cum pentrucá numai astufeliu ar' poté se fia conforme scopului, spre care tientescu tote. Astufelia dupa principiile aceste intre evenimentulu celu mai mare istoricu si intre una piatra, ce in urm'a tempestatei se rostogolesce depre verfulu muntelui diosu in vale, nu este nice una deosebire; amendoue suntu fenomene necessari si fora scopu in cursulu universului.

Demnitatea omenésca in filosofi'a istorica a paganiloru antici a fostu degradata numai pana la gradulu celu inferioru de animalu, in cătu scopulu ultimu alu omului cá si la animale s'a pasu in procurarea unui traiu indestulitu; demnitatea acést'a omenesca inse in filosofi'a istorica a materialistiloru moderni este degradata inca si mai tare, căce in cadrulu filosofiei acesteia omulu cu lucrarile si istori'a lui nu este mai multu cá una piatra, nu este mai multu cá una fientia amorganica ¹⁾. Una degradare si mai mare a demnitatei omenesci este impossibila, asiá ar cugetá omulu. Si totusi mintea omenésca a potutu cadé si a si cadiutu inca si mai afundu. Filosofi'a nihilista nascuta din cea materialista, cuprinsa de una dorere, ce nu se pote nice esprimá nice definí, a cadiutu cu unu gradu inca si mai afundu, căce dupa acést'a scopulu ultimu alu istoriei genului omenescu este convictiunea, cá in urma totusi e mai bine a nu fi decâtu a fi, si in urm'a convictiunei acesteia, tendinti'a de a se nimici, tendinti'a de a se intorce in nemic'a de unde a esitu, de a se intorce in nemi'a acést'a prin unu suicidiu universalu este scopulu ultimu alu intregiei desvoltari istorice. Paganii antici l'au facutu pre omu animalu, materialistii l'au facutu piatra, nihilistii inse lu facu nemic'a. Aici este marginea, preste care mintea omenésca, ori si cătu de tare se decada, ma mai pote trece ²⁾.

¹⁾ Pre largu se pote vedé sistemulu acest'a filosofico-istoricu alu materialistiloru in Hellwald »Culturgeschichte in Ihrer natürlichen Entwicklung«.

²⁾ Principiile aceste desparate ale filosofiei istoriei se potu vedé in Schopenhauer »Die Welt als Wille und Vorstellung«, mai departe in Hartmann »Die Philosophie des Unbewusstens«, si in Mainländer »Die Philosophie der Erlösung« cari suntu celi trei apostoli ai filosofiei uihiliste.

Anu premisu sistemele aceste desperate, pentrucă acumu, candu vomu espune sistemulu celu crestinu, se se pota vedé mai usioru si mai bine cu câtu este sistemulu acest'a mai inaltu, mai idealu, si prin urmare si mai co-respundietoriu inimei omenesci decâtu productele aceste abortive ale filosofiei lipsite seau cadiute dela credintia. (Va urmă).

Unu abusu cu Sacramentulu Ungerei de pre urma la poporulu nostru.

Patru suntu lucrurile acele, cari din dispusetiunea domnediesca suntu cá essentiali de lipsa la administrarea valida a Santeloru Sacraminte. Aceste patru suntu antâiu: ministru capace, a dou'a subjectu capace, a trei'a materi'a valida si a patr'a form'a prescrisa de baserica. Totu ce trece preste aceste patru lucruri, nu se tiene de essenti'a sacraminteloru, si sacramentulu este validu si fora de ele. Sant'a baserica inse din respectulu celu mare, ce l'a manifestatu totu de a un'a facia cu Santele sacraminte, a incungiuratu administrarea loru de unu ciclu de rogatiuni si ceremonii frumose, pentrucă prin acést'a administrarea loru se se deosebésca oresi-cumva de lucrurile cotidiane, si se devina mai solema. Si credintiosii suntu si obligati a observá tote rogatiunile si ceremoniele aceste cu ocaasiunca administrarei sacraminteloru, nu pentrucă dora ncobservandule sacramentulu ar' fi invalidu, căec la validitate, precum anu vediutu, se potescu numai cele patru lucruri dejá amintite, ci pentrucă suntu mandate prin lege basericésca, careia fia care credintiosu este obligatu a se supune.

Prin observarea ceremonieloru acestor'a premergutorie si subsecuente sacramentulu nice de cum nu devine sacramentulu mai plinu de gratia, nice nu are efectu mai mare. Ce se castiga prin ele, este numai atât'a, că Sacramentulu că unu ce sacru si divinu se administréza in unu modu mai solemn u si mai decentu si prin urmare si mai congruu cu demnitatea si santiani'a lui. Ma sacramentulu nu este mai plinu de gratia nice deca se administra cu una pompa estraordinaria si majestatica. Unu botezu p. e. administratu cu una pompa regala in curtea unui principe nu este mai avutu in gratia că unu botezu administratu fora leacu de pompa in colib'a unui omu miseru. Sant'a Eucharistia primita in una baserica rurala la una liturgia comuna si nepomposa de pre sate nu produce cu nemicu mai pucine efecte că Sant'a Eucharistia primita in una baserica catedrala la una liturgia solema episcopesca.

Deca acumu nice ceremoniele basericesci si pompele si solemnitatile omenesci nu suntu in stare a adauge nice câtu de pucinu la inultfrea gratiei sacramentali, atunci cu atâtu mai pucinu potu se adauga lucruri de acele, cari nice baremu nu marescu poup'a si solemnitatea administrarei unui sacramentu, ci suntu numai una specie de capritiu necuvenintiosu in lucrurile cele sacre. Unu atare capritiu la poporulu nostru mai cu sema din Ardealu, este credintia ace'a nebasata, că ungerea de pre urma la unu morbosu va folosi mai multu, deca pre preotii functionanti i va platí cu bani castigati prin cersitu. Nu odata vede omulu omeni cu stare buna amblandu la cersitu pentru maslu, si deca i intréba omulu, că spre ce scopu aduna mila, atunci i respundu, că aduna de maslu. Ma spre rusinea unoru preoti, se intempla si casulu acel'a ridiculu, că insusi preotulu din comun'a respectiva li face averintie, că se pota adună mila de maslu. Si asia bietii omeni si de altu-

mintrule necagiti destulu cu morbosulu, mai dáu si de altu necadiu, cà trebuescu se iee straiti'a in spate si se pornésca la cersitu prin comunele din giuru, cá se adune de maslu si se-si lase lucrulu acasa! Nemicu inse nu este mai uritu si mai gretiosu, cá atunci, cându insusi preotulu uitandusi de chiamarea sa, se dimite pana acolo, câtu celoru necagiti cu morbosu li mai dà si consiliu, cá se mai cerce si cu maslu de mila.

Deca ne intrebamu acum, cumcà in ce modu si pre ce cale s'a potutu introduce in usantieile religiose ale poporului nostru una atare credintia superstitiosa cu privire la santulu acest'a Sacramentu, atunci respunsulu este usioru de aflatu. Anume mai antâiu nu se pote dice nice de cum, cà dora poporulu nostru ar' fi ajunsu la credinti'a acest'a pre calea ace'a, cà ar' fi voitu a uní sacramentulu acest'a cu una fapta óre care buna de elemosina, prin care in adeveru, cà grati'a capetata ar' fi mai mare. Sacramentulu lucra *ex opere operato*. Elemosin'a lucra *ex opere operantis*. Si deca amendone se unescu laolalta, atunci la totu casulu grati'a este mai multa. Inse de una atare unire in casulu acest'a nu pote fi vorba. Nu pote fi vorba, pentrucà mil'a adunata pentru maslu nu este elemosina adeverata, càce recerinti'a principala si essentiala a elemosinei este, cá ea se se dé seraciloru. Mil'a pentru maslu inse in cele mai multe casuri se da omeniloru avuti, si prin acest'a si pierde caracterulu de elemosina. Mai departe chiaru si cându mil'a acest'a ar' fi elemosina adeverata, ea in privinti'a spirituala ar' folosí nu morbosului, care o prinesce, ci acelor'a, cari o dau. Nu se pote dice mai in coló nice ace'a, cà mil'a acest'a este una elemosina data preotiloru administratori ai sacramentulu ungerei depre urma, decátu singuru numai in casulu acell'a, candu preotii aru fi miseri, ce'a ce numai in casuri esceptionali are locu. Afora de ace'a, chiaru si candu acest'a ar' fi elemosina data preotiloru, nice atunci nu ar' folosí morbosului, fienducà elu nu din alu seu a dato, ci din a altor'a. Astu-feliu ori din care parte consideramu lucrulu, la nice unu casu nu potemu se dicemu, cà credinti'a acest'a a poporului si are bas'a in ceva consideratiuni morali. Prin urmare aire trebue se o cautamu. Si in urm'a acestor'a credemu a nu fi deprte de adeveru, cându sustienemu, cumcà bas'a credintiei acesteia nu pote fi decátu in lips'a de ordine si disciplina basericesca, ce a domnit in poporulu nostru in decursulu petrecerei lui in desbinare. Este cunoscutu, câtu de pucina grige s'a purtatu in resaritu dupa desbinare de ace'a, cá preotimea rurala se aiba una sustienere cuvenintiosa. Din caus'a acest'a preotimea a trebuitu, ma a fostu asia dicundu necessitata se caute ea midilóce de a poté trai. Si fienducà midilócele aceste le cautá in cele mai multe casuri necontrolata de nimene, de ace'a nu odata a folositu si midilóce straine de spiritulu crestiinu. Astu-feliu s'a introdusu si asia numitul maslu de mila, care de comunu este mai proventusu cá altele, fienducà de comunu se aduna mai multa mila, decátu cum ar' fi competinti'a preotiesca.

Invederatu urméza din aceste, cumcà tota datin'a masleloru de mila este unu abusu de oficiu si inca impreunatu cu una credintia superstitiosa. De unde de sine urméza datorinti'a clerului de a-lu cassá cu totul si de alu scote din credinti'a poporulu nostru. Adeveratu, cà acest'a este impreunata cu una pierdere óre care materiala, inse pentru ace'a este cu atátu mai mare castigulu moralu, càce poporulu scapa de una credintia superstitiosa si prin acest'a religiositatea lui devine mai clara si mai solida. éra din viet'i'a clerului se sterge unu abusu forte uritu, prin ce respectulu si autoritatea lui devine mai mare.

Ceva relativu la programulu foiei nostre

Unu Domnu óre care Marcu Pascutiú din Borossebes ni face imputarea, cà nu ne ocupamu de locu cu miscamintele nationali si diecesane. Nu scimú, ce intielege Domnulu acest'a prin miscaminte nationali. Deca sub ele intielege miscamintele politice ale natiunii nostre, atunci i spunemu sinceru, cà nu ne amu ocupatu cu ele si nu ne vomu ocupá nice in venitoriu, din simplulu motivu, cà organulu nostru nu este organu politicu si nice nu a depusu cautiunea pretinsa dela unu atare organu. Celu multu in casuri estraordinari pote luá notitie despre unele intemplári mai momentose de genulu acest'a. Ce intielege inse sub miscamintele diecesane nu intielegemu chiaru de locu. Lucruri momentose si de interesu intemplate in cele patru diecese le amu consideratu totu de a un'a. Ne provocamu numai la Sinodulu diecesanu de Oradea mare, la celu din Lugosiu, la memorandumulu Gherlannu, la Seminariulu celu non din Blasiu, la fundatiunile archidiecesane, la stipendieile din Blasiu si altele. Idei dupa parerea nostra gresite, ce se ivescu pre ici, colu prin clerulu si poporulu nostru din cele patru diecese, le amu consideratu si pertractatu la lumin'a credintiei nostre. Ne provocamu la ideile gresite cu privire la constitutionalismulu si parlamentarismulu basericescu, cu privire la valorca drepturiloru si institutiuniloru antice orientali, cu privire la sinodele si consistorieile basericesci, cu privire la institutiunea protopopiloru si administratoriloru protopopesci, cu privire la absolutismulu bisericescu, cu privire la valorca pravilei si altele. Defectele si abuzurile din clerulu si poporulu nostru in viétu'a lui religioasa si sociala inca le amu espusu si sbiciuitu, precátu ni a fostu posibilu. Ne provocamu la vitiulu alcoolismulu in poporulu nostru, la vitiulu concubinatuului, la pomenile si priveghiile dela noi, la portulu preotiloru, la indolintia loru literaria, la indolintia poporulu facia cu ascurarele de focu, facia cu progresele economice si altele. Cunoscintie practice inca s'a silitu organulu nostru a impartasi precátu i a fostu posibilu. Ne provocamu la tractatulu popularin relativu la dreptulu ereditariu, la tractatulu despre datorintia preotulu nostru cá parinte alu seraciloru, cá ajutorulu in tempu de colera, la edificarea cu gustu a basericiloru, la procurarea ornateloru de gustu, la educatiunea estetica preotiesca, la scheletele de predici, la reuniunile de creditu, la catastru, la cartile pentru poporu, bibliotecele tractuali, corurile de copii, balurile si petrecerile cu dantiu pentru scopuri filantropice si alte mai multe lucruri rituali. Mai multu nu ne a fostu posibilu. Noi numai lucruri de aceste practice potemu intielege sub miscaminte diecesane. Lips'a acestor'a inse, precum se vede din aceste, nu ni o potu imputá. De unde seau densulu nu a cetitu organulu nostru de locu, seau se tiene si densulu de clasa acelor'a, cari pentrucá foia nostra se ocupa si cu lucruri mai inalte teologice si mai aduce câte ceva si din literatur'a classica a poporeloru celoru mari si din rezultatele seau gresielile scientieloru moderne precum si lucruri ce se agitéza multu in Europ'a culta, cugeta cà foia nu este pentru clerulu nostru, cá si cum clerulu nostru ar fi juratu, cà se nu mai ese nice candu din cazaniile cele dedemulta, din Tournelli si din moralulu celu vechiu alu moralistoru dedemulta si cá si cum elu ar' voi se se inchida dinaintea civilizatiunii europene. Voi'a acestor'a nu o vomu implini nice candu, pana avemu dorere de clerulu si poporulu nostru.

Errata.

- Pag. 380 din 1884 e de a se ceti: *βύλη*, nu *βούλη*;
 „ 380 *Albuine*, nu *Abuine* (*Albuinea*);
 „ 381 lin. 17 din susu: *versuri*, nu *versiuni*;
 „ 382 not'a 4 la calcáin: *tienutoriulu*, nu *tunatoriulu*;
 dtto lin. 10 din susu: *agnovisti*, nu *agnavisti*;
 dtto lin. 17 din susu: *gremio*, nu *gremis*.

Editoriu si redactoriu responsabilu Dr. Alesandru V. Gram'a.

Tipograf'a Seminarioru gr.-cat. in Blasiu.

II

Literatura	pag.	73—76
"	"	224—
"	"	366—367
"	"	320—
Diversitatea între spiritului Evangeliului dela Ioanu și între celu alu celorlalte Evangelie	"	76—79
Rogare	"	80—
Proselitismulu religiosu la noi	"	81—84
Una dispensatiune papala	"	85—86
Cin'a cea mai de pre urma de Leonardo da Vinci	"	87—88
Santulu Ioanu Evangelistulu că martoru oculatu alu intemplantorulu cnarate in Evangeliulu lui	"	88—90
Una netolerantia religioasă in scientia	"	90—92
Responsuri	"	92—96
"	"	125—128
"	"	152—144
Insciintiare	"	96—
Conciene la introducerea in oficiulu vicariale	"	97—101
Tractarea Sântelor Sacramente preste totu in scol'a poporala	"	101—103
" " " " " " "	"	123—125
" " " " " " "	"	139—142
A dou'a casatori'a a preotiloru	"	103—108
Credinti'a bisericeii despre inviarea din morti	"	108—111
Una conferintia professorala	"	112—
Baseric'a și teatrulu	"	113—118
Responsu la una critica	"	118—120
" " " " " " "	"	132—135
Blastemele "Marelui Vasile la poporulu nostru	"	120—128
Baseric'a și formele de guvernare	"	129—132
Piramidele din Egiptu	"	135—139
Lun'a lui Maiu	"	145—
Apostolii și inviarea Domnului	"	149—152
Apelatiunea in cauzele de casatori'a	"	152—154
Voltaire și Epigonii lui in Europ'a	"	154—156
" " " " " " "	"	167—170
" " " " " " "	"	215—217
" " " " " " "	"	285—288
" " " " " " "	"	315—319
" " " " " " "	"	383—384
Ide'a estetica a sublimului	"	156—160
Rom'a și Constantinopolulu	"	161—165
Comentariulu Santului Tom'a de Aquino in salutarea angeresca	"	165—167
" " " " " " "	"	183—185
Mâncările și felonulu preotiescu	"	170—173
Rogatiunile bisericeii pentru ploia	"	174—176
Primatululu S. Petru celebratu de către baseric'a orientala	"	177—180
" " " " " " "	"	203—205
Monarchii din îndurarea lui Domnedieu	"	180—183
Studiulu clasiciloru păgâni in școlile creștine	"	185—188
" " " " " " "	"	198—199

IV

Ajunulu si postulu bisericeii	pag.	350—351
Asociatiunile nostre	”	351—352
Inviarea Mantuitoriului din morti	”	353—358
Contribuirile la fondulu deficientiloru, a veduveloru si a orfaniloru de preoti	”	358—361
Caderea steleloru in ser'a de 27 Nov. n. 1885	”	361—362
Câteva observări la Liturgiariulu celu nou tiparitu in Blasiu la 1870	”	362—366
Sentintie morali latine	”	267—368
Predica pre diu'a nascerei Domnului	”	369—373
In ce stă unirea nostra cu biserica Romei	”	373—376
Inca odata contributiile la fondulu preotiloru deficienti, veduveloru si orfaniloru de preoti	”	379—382
Varietati	”	384—

